ئەمبرتۆ ئیکۆ و ڕۆمانی "بۆدۆلینۆ" پێکگەیشتنی کولتوورەکان

- هونەر و دەسەڵات - ئاوێتەبوونی حەقیقەت و ساختە

و: عەبدوڵڵا مەحموود زەنگنە

لە ڕۆمانە نوێکەیدا " بۆدۆلینۆ" ، ئەمبرتۆ ئیکۆ دەگەڕێتەوە بۆ ئەو بابەتانەی لای ئەو شیرینن و لەوێوە باس لە مێژوویەکی چاوەڕوان نەکراو و پێکگەیشتنی کولتوورە لە یەک جیاوازەکان و گەمەی نێوان حەقیقەت و ساختەدا دەکات.

هەر چوار دواین ڕۆمانەکانی ئەمبرتۆ ئیکۆ لە ماوەی بیست ساڵدا دەرکراون. هاوکات لەگەڵ چالاکییە زۆرەکانی وەک مامۆستای زانکۆ، وتار نووسین، مێژوونووسی لە ڕۆژنامەکاندا، ئیکۆ دەستبەرداری ڕەوتی خۆی نەبووە لە ڕۆماننووسیندا. لە ساڵی ١٩٨٠ـەوە بەسەرکەوتن و ناودەرکردنی بە هۆی ڕۆمانی (ناوی گولەکە)وە دەستبەکار بووە. دوای ڕۆمانەکانی (بەندۆلەکەی ڤۆکۆ) ساڵی ١٩٨٨ و (دوورگەکەی دوێنێ) ١٩٩٤ ڕۆمانی (بۆدۆلینۆ)ی بڵاوکردەوە، کە ڕۆمانێکی دەوڵەمەندە بە ڕووداو و گەشت و کوتوپڕی و گاڵتەجاڕی. ناوی ڕۆمانەکەش لە ناوی پاڵەوانەکەیەوە وەرگیراوە، کە جووتیارێکی درۆزنی ئەندێشە فراوانە، کە لە سەدەی دوانزەوە دەستدەکات بە دۆزینەوەی ئەو مەملەکەتە داستانییەی قەشە (جان) لە پەیامە ناودارەکەیدا باسی کردووە. ڕۆمانەکە ساڵی ١٢٠٨ لە ژێر شوراکانی قوستەنتینیەی ئابلووقەدراودا دەست پێ دەکات، کە تیایدا (بۆدۆلینۆ)ی پاڵەوانی ڕۆمانەکە، دوای ڕزگاربوونی لە مەرگ، بەسەرهاتی ژیانی پڕ سەرچڵیی خۆی بۆ (نبستاس کۆنیاتس)ی فەیلەسووفی بێزەنتینی دەگێڕێتەوە و بەو جۆرەش شەست ساڵ مێژوو بە دوای یەکدا دێن، لە کاتێکدا ئەنجوومەنەکانی شارەوانی لە ئیتالیادا لەگەڵ (فردریکی یەکەم باربرۆس) لە ململانێدان و خوێنەر جەنگ و شەڕی خاچپەرستی و مشتومڕی لاهوتی و دیمەنی خەیاڵی و مردنی تەمومژاوی و عەشقی گەرموگوڕ و تەنانەت دروست کردنی شاری ئەسکەندەرییەی شوێنی لە دایکبوونی ئەمبرتۆئیکۆ دەبینێت، کە بە شاری (بیامۆنتێ) ناودارە و دەکەوێتە پێدەشتێکی نزیک بە زنجیرە چیایەک لە وڵاتی ئیتالیادا. کەواتە ئەمە دووهەمین جارە ئەم

ئیکۆ هەر لە سەرەتاوە باس لەو بابەتانە دەکات، کە لای خۆی شیرینن و کۆمەڵێک ڕووداوی مێژوویی دەخولقێنێت، کە چاوەڕێ نەکراون

هەر زوو هەستم کرد ئەم ڕۆمانە هاوشێوەی ڕۆمانی بەندۆلی ڤۆکۆ دەبێت، کە لەو ڕۆمانەشدا سێ بڵاوکەرەوە پیلانی ساختە دادەنێن

ڕۆمـانـنووسـە تەمـەن حـەفـتـا سـاڵە دەگـەڕێـتـەوە ڕابردووی دوور و ڕاسـتـەوخـۆ دەگـاتە ئاڵۆزی و بارودۆخی پڕ ئاشووبی ئەم سەردەمە، بۆ ئەوەی پشوویەکی ڕۆحی بە خوێنەرانی بدات.

ڕۆمانـەکەی کردووە بە چـەند گەشتێک و (بۆدۆلینۆ)ی پاڵەوانی دەنێرێتە چەندین دنیا و ژیاری جیاواز و بەوەش لێهاتوویی خۆی دەسەلمێنێت لە بەکارهێنان و ئاوێتەکردنی کەرەستەکان و زمانە خۆرئاواییەکان، بێ ئەوەی دەستبەرداری مەعریفەی ئینسکلۆپیدیایی و بەڵگە شاراوەکان و وێنە سەرنج ڕاکێشەکانی بێت، بەو جۆرەش بە گەمەیەکی ڕۆمانووسانە ئیکۆ هەر لە سەرەتاوە باس لەو بابەتانە دەکات، کە لای خۆی شیرین و کۆمەڵێک ڕووداوی مێژوویی دەخوڵقێنێت، کە چاوەڕێ نەکراون، وێڕای ململانێکانی لێبووردەیی و پێکگەیشتنی کولتووره لە یەک جیاوازەکان و پەیوەندییەکانی هونەر و دەسەڵات و ئاوێتەبوونی حەقیقەت بە ساختەوە.

*** دوای بیست ساڵ لە ڕۆمانی (ناوی گوڵەکە)، ئەوەتا لە ڕۆمانی (بۆدۆلینۆ) دا دەگەڕێیتەوە سەدەکانی ناوەڕاست و سەرەتاکانی ڕۆماننووسینت.. بۆچی؟**

– تا ڕادەیەک ڕێکەوتە. سەرەتا دەمویست ڕۆمانێک لەبارەی کۆمەڵێک ڕۆژنامەنووس بنووسم، کە دەیانەوێت ڕۆژنامەیەکی نوێ دەربکەن، جا بۆ ئەوەی ناوبانگ دەربکەن هەواڵی جێ سەرنج و ساختە دروست دەکەن، بەڵام هەر زوو هەستم کرد ئەم ڕۆمانە هاوشێوەی ڕۆمانی (بەندۆلی ڤۆکۆ) دەبێت، کە لەو ڕۆمانەشدا سێ بڵاوکەرەوە پیلانی ساختە دادەنێن، لە گەرمەی بیرکردنەوەمدا لەم تەڵزگانە لەبەر خۆمەوە وتم هەواڵی ساختە و جێ بایەخ لە مێژووی ئەوروپادا ئەوانەیە لە پەیامەکەی قەشە (جان) دایە، کە دەقێکە خۆشەویستە بەلامەوە. ئەو نامەیەی قەشە (جان) باس لە وڵاتێکی ئەفسانەیی سەرسووڕهێنەر دەکات، کە لە سەردەمی (فردریکی یەکەم باربرۆس) دا بڵاوبۆتەوە، بەڵکو دەڵێن نامەکە هاوکات بووە لەگەڵ دروست کردنی شوێنی لە دایکبوونم، واتە ئەسکەندەرییە، کە لە پێناوی بەرگری کردن لە دژی ئەو خۆی دروستکراوە. ڕۆمانەکەش لەسەر کۆی ئەو ڕووداوانە بونیادنراوە و لە هەمان کاتیشدا گەڕانەوەیە بۆ ڕەچەڵەکەم، لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر شارەکەم لە سەدەی دوازدەهەمدا دروست بکرایە، ئەوکات ڕۆمانەکە زۆر جیاواز دەبوو، هەرچەندە سەدەی ناوەڕاست بەردەوام ماوەیەکی خۆشەویستە بەلامەوە و لەوێدا هەست بە ئارامی دەکەم. بەڵام پرسە واقیعی بنچینەیی ڕۆمانەکە نییە.

*** لە ڕۆمانی (بۆدۆلینۆ) دا سەدەکانی ناوەڕاست تاریک و دژوار نین، بەڵکو ماتەمینییەکی سووکمان پیشان دەدات، کە لە هەندێ باردا سەرچڵییەکانی (ئریۆست) مان دەهێنێتەوە یاد..**

– لە ڕاستیدا، (بۆدۆلینۆ) تەواو پێچەوانەی (ناوی گوڵەکەیە). لە ڕۆمانی یەکەمدا باسم لە سەدەیەکی ناوەڕاستی ڕەهبانییەت کردووە، کە سەردەمێکی ڕۆشنبیر و سەرنج ڕاکێشە، لەوێدا، کە (دێر) دنیای سەرلە بەری ڕۆمانەکەیە. لە ڕۆمانی (بۆدۆلینۆ) دا باس لە سەدەیەکی

ناوەڕاستی نزیک لە عەلمانییەت دەکەم و پاڵەوانەکانی جەنگاوەر و جووتیارن، سەدەیەکی ناوەڕاستی (......) ە کە پڕە لە سەچڵی و گەشت.

بێگومان دەکرێت بیر لە (ئەریوست)یش بکرێتەوە و هەروەها (تیل ئۆلانسبیجل) و ڕۆمانی سەرچڵەکانیش، ئەو جیهانە تایبەتە خواستە زمانەوانییەکانیشی دیاریی کردووە، لە ڕۆمانی (ناوی گوڵەکە) دا زمانێکی زۆر ڕۆشنبیرانەی شێوازی لاتینینم بەکارهێناوە، بەڵام زمانی دوایین ڕۆمانم زمانێکی لۆکاڵ و میللییە زیاتر.

*** لەم ڕۆمانەتدا جەنگەکانی نێوان شارەکانی ئیتالیامان دێنێتەوە بیر لە سەدەی دوازدەهەمدا وەک ئاماژە بۆ بارودۆخی ئاڵۆز و تەمومژاویی ئەو سەردەمەی ئیتالیا، کە (فردریک باربۆس) سوودی لێ وەرگرتووە.**

– لە ڕاستیدا ئیشارەتم بەو ئاڵۆزی و تەمومژە داوە، کە ساڵانێکی زۆر بەسەر ئیتالیادا هاتبوو، مەبەستم ئەو کاتەیە دەوڵەتێکی یەکپارچە دانەمەزرابوو و شارەکان لە نێو یەکتریدا بەردەوام لە شەڕدا بوون، ئەو ئاشووبە سیاسییە ئاسەواری ئەو تۆی جێهێشت، کە لەمڕۆشماندا دەکرێت لە زۆر دیاردەی ژیانی سیاسیماندا بە دییان بکەین، ئێمە لە نیوەی دووهەمی سەدەی نۆزدەدا بووینە دەوڵەتێکی یەکپارچە و تا ئێستاش لە نێو هەیکەلیەتی ئەو دەوڵەتەدا هاوشێوە نیین، لە بەرانبەریشدا، ڕەنگە بە هۆی ئەو کەلەپوورەوە بتوانین لە بارودۆخی ناهەمواردا گوزەران بکەین بێ ئەوەی ڕاوەستی هەڵچوون و خۆخواردنەوە بین لە ناخەوە.

*** بۆ دۆلینۆ بەردەوام چیرۆکی تر دروست دەکات، بێ شەرم و ترس درۆ دەکات و فەنتازیایەکی باڵادەست دەسەلێنێت، ئایا مەبەست لەوە ئاماژە کردنە بە**

ئێمە لە نیوەی دووهەمی سەدەی نۆزدەدا بووینە دەوڵەتێکی یەکپارچە و تا ئێستاش لە نێو هەیکەلیەتی ئەو دەوڵەتەدا هاوشێوە نیین

هەر کەسێک دەرهەق بە دواڕۆژ درۆ بکات، کەسێکی یۆتۆبییە و دەتوانێ بۆ درۆکەی تەنانەت قەناعەت بەخۆیشی بهێنێت، چونکە ڕووداوەکان هێشتا ڕوویان نەداوە و ناتوانیت پارادۆکسییان بکەیت

خەسڵەتی تایبەتی داهێنان و فەنتازیا، کە هەندێ ئەو دوو حاڵەتە بە دیاردەیەکی نموونەیی ئیتالی دادەنێن؟

– نابێ بکەوینە ناو کێشەکانەوە، لە میانەی (بۆدۆلینۆ)وە تەنها وەسفی (یۆتۆبیا) کراوە بە کەرەستەی کولتووری سەدەکانی ناوەڕاست کە زۆرێک وڵاتانی ئەوروپا و خۆرهەڵاتەوە وەرگیراوە. کەواتە خەسڵەتێکی نموونەیی ئیتالی لە ئارادا نییە، تەنها ئەوە نەبێت کەسێتییەکەم درووست کردووە کە سەر بە شوێنی لەدایکبوونی خۆمە و دواجار ئەو وتارانەم پێ سپاردووە کە ئەو کاتە وتاری وڵاتانی تر بوون.

*** لە برگەیەکی رۆمانەکەدا بۆدۆلینۆ رایدەگەیەنێت کە بەهۆی بیرکردنەوەمانەوە لە وڵاتانی تر هێنانە خەیاڵی ئەو وڵاتانە، دواجار دەگەینە گۆڕینی ئەو جیهانەی کە ئێستا تیایدا دەژین. ئایا لێرەدا مەبەست بریاردان نییە لە پەیرەوێکی شیعری کە بۆ ئیشی رۆماننووسییەکەت لەباربێت.**

– لە ڕاستیدا ئەوە پێناسەیەکە بۆ (ئیتۆبیا)، بڕوانە (کریستۆف کۆلۆمبس) جیهانێکی هێنایە خەیاڵی بەڵام لە میانەی هەوڵی دا بۆ بەدیهێنانی خەونەکەی فریودرا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کە فریوی خوارد ئەمریکای دۆزییەوەو بەوەش جیهانی گۆڕی، لە هەموو یۆتۆبیاکانیشدا هەر ئەم حاڵەتە ڕوودەدات. دەرەنجام (بۆدۆلینۆ)ش درۆزن نییە، چونکە درۆزن ئەو کەسەیە دەرهەق بە ڕابردوو و ئێستاش درۆ دەکات، ئەو کەسەی من خوڵقاندوومە لە بارەی داهاتووەوە درۆ دەکات، هەرکەسیش دەرهەق بە ڕابروو و ئێستا درۆ بکات، دەکرێت ڕووداوەکان دژی بن، هەرکەسیش دەرهەق بە دوارۆژ درۆ بکات، کەسێکی (یۆتۆبی)یە و دەتوانێ بۆ درۆکەی تەنانەت قەناعەت بەخۆیشی بهێنێت، چونکە ڕووداوەکان هێشتا ڕوویان نەداوە و ناتوانیت پارادۆکسییان بکەیت. بۆیە (بۆدۆلینۆ) بۆ سەلماندنی سووسەکردنەکانی، بۆ خێرا تێگەیشتن دوورتر لەوە دەڕوات.

*** ئا خۆ ئەم پێناسەیە بۆ کەسی (ئیتۆبی) هاوکات لەگەڵ گەڕان بەدوای رۆماننووسدا دەگونجێت؟**

– وای دەبینم، لەبەر ئەوەی رۆمان بەردەوام نموونەیە بۆ دروستکردنی جیهانێکی شیمانەکراو و چەندین شاکاریش هەن دەتوانن ئەم واقیعەمان بگۆڕن. بەڵام وریابە! نابێت بۆچوونت وابێ کە هەموو ئەم بیرکردنەوەیە لە پێناوی دارشتنی ڕۆمانەکەمدا داڕێژراوە، بێگومان وانییە، بەڵکو تەنها ویستوومە بەسەرهاتی نامەکانی قەشە (جات) بگێڕمەوە.. ئەگەر بمویستایە باس لە ئیتۆبیا بکەم ئەوکات دەکرا بابەتێکی زانستی بنووسم نەک ڕۆمانێک. لەو حاڵەتەشدا دەمووت ئیتۆبیاکان تا ئەو ساتە وەختە جوانن کە واقیعیان تێدا بەدی دێن.. چونکە کاتێک هەر خۆیان بەدی دەهێنن بەردەوام تراژیدیا دەکەوێتە ئیتۆبیا بەوە لە خزمەتماندایە کە بۆ پێشکەوتن بانگمان دەکات لەگەڵ باوەڕیشماندا بەوەی کە بەدی نایەت.

*** لە میانەی گەشتەکەیدا بەرەو مەملەکەتی قەشە (جان)، (بۆدۆلینز) رووبەرووی چەندین دنیای نامۆ دەبێتەوە، هەروەک چەندین کەسێتی سەیر و نامۆ دەبینێت، هەڵوێستیشی لە ئاستی ئەم فرەییە لە داکۆکیکردندا دەردەکەوێت لە لێبوردەیی و ڕێزگرتن لە جیاوازییەکان، مەبەست لەو زەروورەتەیە کە سات لە دوای سات تۆ داکۆکی لێ دەکەیت.**

– بێگومان ئەمجارە رەگەزی تریشم بۆ زیاد کردووە. لەم ڕۆمانەدا جەختم لەوە کردووەتەوە کە کۆتاییەک بۆ ڕەگەزپەرستی نییە. ئەوەتا (بۆدۆلینۆ) لەنێو هەرێمێکی پڕ لەو کەسە دزێوانەدا گەشت دەکات کە لە کتێبی گیاندارانی سەدەکانی ناوەڕاستەوە هاتوونەتە دەرێ، کاتێک تەماشایان دەکات، تێدەگات ئەو دزێو و شێواوانە لەبەر ئەوەی لە یەکتری جیاوازن کەسیان لە حەقیقەتی جیاوازیی ڕەگەزی تێناگەن. هەروەک لە جیاوازییە لاهوتیەکانیش دەگات مادامەکی هەریەک لەو شێواوانە سەر بە یەک لە گەورەترین (هەرتەقە)کانی سەدە بەراییەکانی مەسیحییەتە، بەو پێیەش ئەوان بە هۆکاری ئاینییەوە یەکتری دەکوژن و ئەو کاتەش (بۆدۆلینۆ) تێدەگات کە شانبەشانی ڕەگەزپەرستییەکان بەهۆی ڕەنگی پێستەوە، رەگەزپەرستی تریش هەیە کە لەسەر بنەمای فیکری و ئایینەکان بەرقەرارە.

*** باست لەوە کردووە کە جیاوازییەکان لە جەستەدا هیچ حیسابێکی بۆ ناکرێت تا حیساب کردن هەبێت بۆ جیاوازییە فیکرییەکان، ئاخۆ ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە دەبێ بەردەوام بۆ داکۆکیکردن بە فیکر و بەهاکان ململانێ هەبێت؟**

– لە رۆمانەکەمدا، شێواوەکان لە پێناوی وردەکارییە مەزهەبیەکاندا بەشەڕدێن و یەکتر دەکوژن نەک لە پێناوی فیکرە بنچینەییەکاندا. ئەمەش کارێکی باش نییە بەگشتی، دەبێ لە پێناوی بەها گەورەییەکاندا تێبکۆشین و نابێ لە ئاستیاندا کەمتەرخەم بین. من لە ڕۆژنامەی (لۆمۆندا) وتارێکم نووسیوە و باسم لەوە کردووە کە لێبوردەیی و لە بەرامبەرگەیشتن حاڵەتە چەسپاوەکان بەدوور ناگرێت لە خواست و ئەو بەهایانەدا کە دەبێ داکۆکییان لێ بکرێت.

*** لە خوێندنەوەی " بۆدۆلینۆ"دا هەستێکمان لادروست دەبێت بەوەی تۆ لە نووسینەوەیدا چێژ و خۆشییەکی زۆرت وەرگرتووە؟**

– بێگومان و بەردەوامیش، لە ماوەی پێنج شەش ساڵی رەوتی رۆمانەکەدا خۆشیی زۆرم لە نووسینی وەرگرتووە، بەڵام لە کۆتاییدا خەمبار دەبم لەبەر ئەوەی گەمەکە لەدەست دەدەم.

سەرچاوە: سایتی (الركن الاخضر)، ئا/ فابیۆ گامبارۆ لە فەرەنسییەوە.